

วิถีวัฒนธรรมชาวเพลงบอกสู่การสร้างแผนที่มรดกวัฒนธรรม*

THE WAY OF PLENG BOK MUSICIANS TO CREATE
A CULTURAL HERITAGE MAP

ขวัญตา หนูปล้อง*, ลัญจกร นิลกาญจน์, อมรรัตน์ ชวลิต

Khwanta Hnuplong*, Lunjakon Nillakan, Amonrat Chawalit

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: Khwanta_hnu@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัด นครศรีธรรมราช และ 2) สร้างแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงบอก 2) ศิลปินเพลงบอก 3) ภาครัฐ ภาคเอกชน และ 4) ผู้เข้าชมการแสดงเพลงบอก รวม 25 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง พิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามคุณสมบัติ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกสนทนากลุ่ม และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพ่อง กับการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนที่วัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและทีมวิจัยในการระบุ รวบรวมยืนยันข้อมูลมรดกวัฒนธรรม ก่อนนำเข้าสู่ระบบแผนที่วัฒนธรรมประเทศไทย และนำเสนอในเชิงการพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า วิถีวัฒนธรรมเพลงบอกเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาช้านานในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพ่อง ประกอบด้วย 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปากพ่อง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ โดยรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ตำนาน เรื่องเล่า ศิลปินเพลงบอก 4 กลุ่ม คือ 1) ชาวเพลงบอกรุ่นปราชญ์ 2) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้เฒ่า 3) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้รู้ และ 4) ชาวเพลงบอกรุ่นใหม่ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมรวม 46 รายการ คือ อนุสรณ์สถานทางวัฒนธรรม จำนวน 1 รายการ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพ่อง จำนวน 32 รายการ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม จำนวน 13 รายการ สู่การสร้างแผนที่วัฒนธรรมให้เป็นระบบเห็นภาพรวมแผนที่มรดกวัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช และสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: วิถีวัฒนธรรม, ชาวเพลงบอก, แผนที่มรดกวัฒนธรรม

Abstract

This research aimed to 1) Examine the cultural way of Pleng Bok music within the Pak Phanang River Basin in Nakhon Si Thammarat (NST) Province and 2) Create a cultural map of Pleng Bok musicians in the same area. Employing qualitative research methods, data were collected from four key groups of informants: 1) Individuals knowledgeable about Pleng Bok, 2) Pleng Bok musicians, 3) Representatives from the government and private sectors, and 4) Audiences of Pleng Bok music performances, totaling 25 participants. The sample was chosen through purposive sampling, with key informants selected based on specific criteria aligned with the study's requirements. The research utilized in-depth interviews, focus group discussions, non-participatory observations in the Pak Phanang River Basin, and data collection from relevant documents. The findings were then used to create a cultural map through the participation process of the community and research team to identify, collect, and confirm the data of the cultural map before entering the data into the Thai cultural map system and descriptively presenting the data. The research findings indicate that Pleng Bok culture is a traditional performing art preserved for generations in the Pak Phanang River Basin, which includes four districts: Pak Phanang, Chian Yai, Hua Sai, and Chaloem Phra Kiat. Data were gathered on the history, legends, stories, and insights of four groups of Pleng Bok musicians: 1) The folk sage generation, 2) The expert generation, 3) The knowledgeable generation, and 4) The youth generation, along with the cultural regions they belong to. This map comprises 46 elements, including one cultural monument, 32 forms of folk performing arts from the Pleng Bok musicians, and 13 cultural areas. This knowledge leads to the systematic creation of the cultural map. It provides a comprehensive overview of the cultural heritage of Pleng Bok musicians in the Pak Phanang River Basin, NST, which can be leveraged for the benefit of the community.

Keywords: The Cultural Way of Life, Pleng Bok Musicians, A Cultural Heritage Map

บทนำ

“เมืองเพลงบอก” เป็นสมญานามที่ใช้เรียกจังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับการยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางของศิลปะการแสดงพื้นบ้านประเภทเพลงบอก และแพร่กระจายไปยังพื้นที่สำคัญอีกหลายพื้นที่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช (ชวน เพชรแก้ว, 2523) โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำปากพนังเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้านจนเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ในนาม “เมืองอู่ข้าวอู่น้ำ” ที่มีความโดดเด่นทางด้านศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพลงบอกซึ่งได้รับความนิยมแพร่หลายเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ใช้บันทึกสภาพการณ์ทางสังคมแต่ละสมัยเพื่อเป็นภาพสะท้อนสังคมด้านใดด้านหนึ่งรวมทั้งเรื่องราวชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำปากพนัง (จิรวรรณ พรหมทอง และคณะ, 2564) รวมทั้งเป็นแหล่งกำเนิดชาวเพลงบอกที่มีชื่อเสียงโด่งดังหลายท่าน อาทิ เพลงบอกรอด (หล่อ) เพลงบอกปาน (บอด)

เพลงบอกเผี้ยน เพชรคงทอง เพลงบอกสร้อย คำแจ่ม เป็นต้น ยังคงสืบสานภูมิปัญญา ความเชื่อ รูปแบบการแสดง ดั้งเดิมไว้ให้ลูกศิษย์ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

เพลงบอกเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สั่งสมสืบทอดกันมาจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ หากพิจารณาตามภาระหน้าที่แล้วจะกล่าวได้ว่า เพลงบอกเกิดขึ้นเพื่อเป็นสื่อชาวบ้านอันประจวบเหมาะกับการโอกาส เวลา และสภาพสังคม ซึ่งในระยะแรกนั้นคงจะเพื่อบอกสงกรานต์เป็นสำคัญ การเล่นเพลงบอกนอกจากจะเป็น ประโยชน์ทางด้านเนื้อหาสาระ ความรู้ ข้อมูลข่าวสารแล้วยังให้คุณค่าต่อสังคมหลายด้าน ประกอบด้วย ด้านการ บันเทิงทำให้เกิดอารมณ์ขันและเป็นเครื่องประเทืองอารมณ์ ด้านการศึกษาเป็นการให้ความรู้แก่ชาวบ้านในชุมชน ด้านการประชาสัมพันธ์เป็นการแจ้งข่าวสารต่าง ๆ และบทบาทด้านการวิจารณ์และระบายความกดดันทางสังคม (กิตติมา ทวนน้อย, 2565) จนในที่สุดทำให้เพลงบอกได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายถูกนำไปร้องในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานวัด งานประชันเพลงบอก งานศพ งานฉลองที่จัดขึ้นเป็นพิเศษ เป็นต้น ทั้งนี้ชาวเพลงบอกย่อมนำเอาความรู้ความ รู้ ประสบการณ์ แนวคิด แนวปฏิบัติ คติเตือนใจ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังเป็นอันมาก เพลงบอกจึงเป็นมรดกวัฒนธรรม ที่ทรงคุณค่าเป็นภูมิปัญญาที่สั่งสม สืบทอด สืบต่อจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (วัชร หนูพันธ์, 2548)

ในปัจจุบันสถานะเพลงบอกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ยังคงทำหน้าที่ในฐานะสื่อพื้นบ้าน สังเกต ได้จากงานประเพณี และเทศกาลท้องถิ่นรวมทั้งมีการนำไปใช้ในวาระและโอกาสต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวเพลงบอกมีการสืบสานและถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าเพลงบอกมีสถานภาพและดำรงอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ ปากพนัง แต่พบว่า ยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชนทั้งการเชิดชู ยกย่องปราชญ์ และผู้เชี่ยวชาญทางด้าน เพลงบอก การสนับสนุนเวทีประกวดในระดับเด็กและเยาวชน รวมทั้งการจัดการความรู้เพลงบอกในฐานะมรดก วัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ การทำแผนที่ทางวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือร่วมสมัยที่สำคัญในปัจจุบันที่ใช้ศึกษาและ แสดงเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนในมิติที่หลากหลายทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยข้อมูล มรดกทางวัฒนธรรมที่เสี่ยงต่อการสูญหายจะถูกจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมพิกัดทางภูมิศาสตร์ ซึ่งช่วยให้คนใน ชุมชนเข้าใจตระหนักถึงคุณค่ามรดกวัฒนธรรมเกิดการสืบสาน พื้นฟู ถ่ายทอดข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความต้องการศึกษาวิถีวัฒนธรรมชาวเพลงบอกสู่การสร้างแผนที่มรดก วัฒนธรรม โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพลงบอกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มาจัดทำเป็นแผนที่มรดกวัฒนธรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จะช่วยให้เกิดการ เข้าถึงและเข้าใจในคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเพลงบอกได้อย่างเป็นระบบมากขึ้นและไม่เสี่ยงต่อการสูญหาย เพื่อให้ เกิดการอนุรักษ์ สืบสาน ต่อยอด มรดกทางวัฒนธรรมเพลงบอกลุ่มน้ำปากพนัง ให้คงอยู่กับท้องถิ่นและชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกของลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อสร้างแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่ม แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

ผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงบอก จำนวน 4 คน ศิลปินเพลงบอก ไม่น้อยกว่า 15 คน ภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 4 คน และผู้เข้าชมการแสดงเพลงบอก ไม่น้อยกว่า 2 คน รวม 25 คน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการสัมภาษณ์พิจารณาจากคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นแม่เพลงในคณะเพลงบอก หรือผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงบอก 2) เป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง 3) ไม่จำกัดอายุ เพศ และการศึกษา และ 4) เต็มใจเข้าร่วมโครงการวิจัยในการคัดเลือก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็นการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์ที่มุ่งเน้นรายละเอียดชาวเพลงบอกในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น ข้อมูลส่วนบุคคล ที่อยู่ ช่องทางการติดต่อ รายได้จากการแสดงเพลงบอก และการเข้าสู่วัฒนธรรมเพลงบอก เป็นต้น 2) แบบสนทนากลุ่ม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น ประวัติความเป็นมาของเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง บทบาทเพลงบอก รูปแบบวิธีการเล่น เนื้อหา สู่ภาพสะท้อนวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง การสืบทอดเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง และพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง และ 3) แบบการสังเกตการณ์ทั้งแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ทราบบทบาทเพลงบอก รูปแบบ วิธีการเล่น เนื้อหา สู่ภาพสะท้อนวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง รวมทั้งทัศนคติของคนในกลุ่มน้ำปากพนังที่มีต่อการแสดงเพลงบอก โดยมีการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของแนวคำถามจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ด้านวัฒนธรรม ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ด้านแผนที่ทางวัฒนธรรม และผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ด้านระเบียบวิธีวิจัย และผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช อ้างอิงเลขที่ COA No.005/2566

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวบรวมจากเอกสารงานวิจัย บทความ เอกสารส่วนบุคคล และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ทบทวนแนวความคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ถูกเลือกแบบเจาะจงด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์ที่มุ่งเน้นรายละเอียดของศิลปินเพลงบอกในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น ข้อมูลส่วนบุคคล ที่อยู่ ช่องทางการติดต่อ รายได้จากการแสดงเพลงบอก และการเข้าสู่วัฒนธรรมเพลงบอก

3. ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่น ประวัติความเป็นมาของเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง บทบาทเพลงบอก รูปแบบวิธีการเล่น เนื้อหา สู่ภาพสะท้อนวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง และการสืบทอดเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง

4. ข้อมูลสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) เพื่อให้ทราบบทบาทเพลงบอก รูปแบบ วิธีการเล่น เนื้อหา สู่ภาพสะท้อนวิถีวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง รวมทั้งทัศนคติของคนในกลุ่มน้ำปากพนังที่มีต่อการแสดงเพลงบอก

5. จัดประชุมเพื่อระบุดูรวม และยืนยันความถูกต้องของข้อมูลวิถีวัฒนธรรมชาวเพลงบอกสู่การสร้างแผนที่มรดกวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช การยืนยันข้อมูล

6. ดำเนินการจัดทำแผนที่มรดกวัฒนธรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราชผ่านระบบฐานข้อมูลแผนที่ทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ที่ตั้งพิกัด gps Latitude พิกัด gps Longitud ของอนุสรณ์สถาน ชาวเพลงบอก และพื้นที่ทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มจากตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การบันทึกผลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ด้วยหลักการตรวจสอบแบบสามเส้า จำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย สรุปและเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เหมาะสม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า วิถีวัฒนธรรมชาวเพลงบอกสู่การสร้างแผนที่มรดกวัฒนธรรม ดังนี้

1. วิถีวัฒนธรรมเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมาเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพ่องในอดีตเริ่มเกิดขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราช เนื่องจากชาวเพลงบอกรุ่นเก่านั้นเป็นชาวเมืองนครศรีธรรมราชแทบทั้งสิ้น เช่น ท่านสงปราชญ์ เจ้าอาวาสวัดเสมาชัย นายช่วยบ้านอยู่ข้างวัดเสมาชัย นายพานรัก ซึ่งทำงานอยู่ในวังเจ้าพระยานคร ปรีชาควาย บ้านนาสาร ตำบลนาสาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช นายรุ่ง บ้านอยู่ ใกล้วัดเพชรจริก จากภูมิสำเนาชาวเพลงบอกรุ่นเก่านั้นเชื่อว่าเพลงบอกน่าจะเริ่มขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชก่อน แล้วแพร่กระจายออกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่กลุ่มน้ำปากพ่องแต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด (สมใจ ศรีอุทอง, 2566) จากการรวบรวมข้อมูลชาวเพลงบอกในพื้นที่อำเภอเชียรใหญ่ และอำเภอหัวไทรซึ่งเป็นพื้นที่ในกลุ่มน้ำปากพ่องจากคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา พบว่า เพลงบอกที่มีความชำนาญในการเล่นเพลงบอกในอดีต ได้แก่ เพลงบอกรอด ตำบลเชียรใหญ่ อำเภอเชียรใหญ่ เพลงบอกเนตรตำบลท้องลำเจียก อำเภอเชียรใหญ่ เพลงบอกหมอก ตำบลสวนหลวง อำเภอเชียรใหญ่ เพลงบอกช่วย ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร และเพลงบอกปาน ตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร นักเพลงบอกเหล่านี้ล้วนมีชีวิตอยู่ในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะเพลงบอกปานนักเพลงบอกคนหนึ่งที่มีความสามารถเป็นเลิศ เกิดเมื่อ พ.ศ. 2433 ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อย่างไรก็ตามการที่เพลงบอกปานสามารถร้องเพลงบอกได้ตั้งแต่อายุได้ 5 ปี ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2442 นั้นแสดงว่าในช่วงนั้นเพลงบอกมีการเล่นกันแล้วในกลุ่มน้ำปากพ่อง และน่าจะได้รับความนิยมแพร่หลายพอสมควร ดังนั้น ในอดีตจึงสันนิษฐานได้ว่าเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพ่องคงจะเกิดขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2442 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และสันนิษฐานว่าน่าจะรับแบบอย่างมาจากเมืองนครศรีธรรมราช

องค์ประกอบของเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพ่องสะท้อนถึงวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความสามารถในการใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1.1 ฉันทลักษณ์ของกลอนเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพ่องในอดีตจนถึงปัจจุบัน มี 5 แบบ ดังนี้ แบบที่ 1 มีลักษณะเป็นกลอนเพลงบอก 1 บท ประกอบด้วย 4 วรรค สามวรรคแรกมีจำนวนคำวรรคละ 6 คำ ส่วนวรรคสุดท้าย

มีจำนวนคำ 4 คำ ซึ่งเป็นรูปแบบกลอนเพลงบอกระยะแรกซึ่งเกิดขึ้นในสมัย รัชกาลที่ 5 ได้มีการจัดระเบียบกฎเกณฑ์ กลอนเพลงบอกขึ้นโดยพระรัตนธัชมุนี (ม่วง รัตนธัชร) เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช แบบที่ 2 มีลักษณะเป็น กลอนเพลงบอก 1 บท ประกอบด้วย 4 วรรค แต่ละวรรคมี 5 คำ 6 คำ 7 คำ ก็ได้ไม่ตายตัวแล้วแต่เนื้อหาสาระที่ใช้ขับร้อง แต่สำหรับวรรคสุดท้าย 5 คำก็ดี 4 คำก็ได้ ซึ่งหากใช้ 4 คำสำหรับคนที่ไม่ชำนาญในการว่าเพลงบอกจะทอไม่ลงจังหวะ เป็นบทกลอนเฉพาะของเพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ (เพลงบอกสร้อยหญิง) ชาวเพลงบอกในพื้นที่ อำเภอลำพูนพระเกียรติ แบบที่ 3 มีลักษณะเป็นกลอนเพลงบอก 1 บท ประกอบด้วย 4 จำนวนคำ ใน 4 วรรคแรก มีจำนวนคำไม่แน่นอน คือ มี 5 คำบ้าง 6 คำบ้าง 7 คำบ้าง หรือถึง 10 คำก็มี และวรรคสุดท้ายจะมีจำนวนคำ 5 คำ เสมอ เป็นกลอนเพลงบอกที่ชาวเพลงบอกในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังใช้กันแพร่หลายมากที่สุดในปัจจุบัน แบบที่ 4 มีลักษณะเป็นกลอนเพลงบอก 1 บท ประกอบด้วย 4 วรรค วรรคที่ 1 - 3 จะมีจำนวนคำ 6 คำ ส่วนวรรคที่ 4 มี 5 คำ เป็นกลอนเพลงบอกทรงเครื่อง โดยนำรูปแบบเก่ามาผสมผสานกับการคิดค้นใหม่เป็นนวัตกรรมที่มีสุนทรียภาพ สุนทรียรส เป็นแนวความคิดการสร้างสรรค์ผลงานของเพลงบอก สมใจ ศรีอุทอง

1.2 คณะเพลงบอก เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเล่นเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง ประกอบด้วย แม่เพลงและลูกคู่ ในอดีตคณะหนึ่ง ๆ จะมีผู้เล่น 3 คน ประกอบด้วยแม่เพลง 1 คน ลูกคู่ 2 คน แต่ในปัจจุบัน คณะเพลงบอกส่วนใหญ่ มีแม่เพลง 1 คน ลูกคู่ตัวจริง 3 คน และสำรองลูกคู่ 1 คน

1.3 รูปแบบเพลงบอกในกลุ่มน้ำปากพนังมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เพลงบอกดั้งเดิม เป็น เพลงบอกที่มีคณะเพลงบอก 3 - 4 คน ประกอบด้วย แม่เพลง 1 คน ลูกคู่ 3 คน มือกิ่ง 1 คน ใช้เครื่องดนตรี ประกอบการแสดง 1 ชิ้น คือ ฉิ่ง ใช้ฉิ่งนำลักษณะของกลอนเพลงบอกหรือบทกลอนเพลงบอกแบบที่ 3 อย่างไรก็ตาม เพลงบอกดั้งเดิมยังคงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในเขตลุ่มน้ำปากพนังทั้งกลุ่มปราชญ์เพลงบอก กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้รู้ และกลุ่มเยาวชน (นพยง วงศ์ศรีแก้ว, 2566) รูปแบบที่ 2 เพลงบอกทรงเครื่อง เป็น เพลงบอกที่มีคณะเพลงบอก 3 - 4 คน ประกอบด้วย แม่เพลง 1 คน ลูกคู่และนักดนตรี 3 - 4 คน ใช้เครื่องดนตรีหนึ่ง ตัวประกอบการแสดงเพื่อเพิ่มเสน่ห์เพลงบอกมากขึ้น ได้แก่ รำมะนา ลูกแกร็ก โหม่ง และฉิ่ง ใช้ฉิ่งนำลักษณะของกลอนเพลงบอกหรือบทกลอนเพลงบอกแบบที่ 4 (สมใจ ศรีอุทอง, 2566)

1.4 เครื่องดนตรีเพลงบอก เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมจังหวะและอารมณ์ในการแสดง เพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง ครึกครื้น น่าสนใจ และมีเสน่ห์ สามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ชมมากยิ่งขึ้น ซึ่งแต่ละประเภทมีลักษณะการให้จังหวะแตกต่างกัน มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เครื่องดนตรีเพลงบอกดั้งเดิม ในอดีตนิยมใช้ เครื่องดนตรี 2 ชนิด ได้แก่ ฉิ่ง และกรับ ในปัจจุบันนี้กรับได้เลิกใช้ประกอบการขับร้องเพลงบอกจะเป็นด้วยเหตุผล กลใดไม่ทราบได้ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับร้องเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนังจึงเหลืออยู่เพียงหนึ่ง 1 คู่ เพื่อให้ จังหวะ (เลขา ศรีใส, 2566) กลุ่มที่ 2 เครื่องดนตรีเพลงบอกทรงเครื่อง แต่เดิมนั้นใช้ฉิ่งเพียงอย่างเดียวในการเล่น เพลงบอก ต่อมาเพลงบอกสมใจ ศรีอุทอง ได้นำเครื่องดนตรีหนึ่งตัวมาผสมผสาน ได้แก่ รำมะนา ลูกแกร็ก โหม่ง และฉิ่ง

1.5 เนื้อหาเพลงบอก มีภารกิจหลักดั้งเดิม คือ ทำหน้าที่สื่อสารมวลชนในการบอกข่าว จากการ สัมภาษณ์เพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง สามารถแบ่งเนื้อหาสำหรับการประพันธ์บทกลอนเพลงบอกได้ 9 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 สังคม วัฒนธรรม มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและค่านิยม แบบแผนความประพฤติของคนในสังคม ความดี

ความประพัตริยาที่ควรประพติ คำสอนต่าง ๆ เช่น บทกลอนชมแม่เรือน บทกลอนวันกัตถุญ บทกลอนเกิดมาทดแทนบุญคุณแผ่นดิน เป็นต้น กลุ่มที่ 2 ยกย่องบุคคลสำคัญ เนื้อหาเกี่ยวกับการสรรเสริญบุคคลที่เป็นผู้เคารพ เช่น พระมหากษัตริย์ พระราชินี ปิตามารดา ครู อาจารย์ เช่น บทกลอนพระมหาราชชา บทกลอน 12 สิงหาราชินี บทกลอนเทิดทูนพระมหากษัตริย์ บทกลอนเทิดพระเกียรติ บทกลอนถวายอาลัย ร.9 บทกลอนสดุดีสุนทรภู่ เป็นต้น กลุ่มที่ 3 ศาสนา ประเพณี และความเชื่อ เนื้อหาเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ ศาสดา หลักธรรม คำสั่งสอน ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ รวมทั้งวันสำคัญทางศาสนา เช่น บทกลอนพระพุทธเจ้าออกบวช บทกลอนวันสารทเดือนสิบ บทกลอนวันสงกรานต์ บทกลอนทอดผ้าป่า บทกลอนประเพณีลากพระ บทกลอนงานศพ กลุ่มที่ 4 เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เนื้อหาสะท้อนชีวิตจริงของประชาชนในมิติของการทำมาหากิน การค้าขาย และการเมืองการปกครอง ซึ่งพบได้อย่างเด่นชัดในเพลงบอก โดยเฉพาะ เพลงบอกยุคปัจจุบัน ที่ใช้เป็นสื่อในการวิพากษ์สังคม แสดงความรู้สึก และเรียกร้องความเป็นธรรมจากภาครัฐหรือผู้มีอำนาจ กลุ่มที่ 5 ประวัติศาสตร์ ตำนาน เรื่องเล่า และสถานที่สำคัญ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดเรื่องราวในอดีต ตำนานพื้นบ้าน และประวัติศาสตร์ที่สำคัญ โดยมีลักษณะเฉพาะ คือ การเล่าเรื่องอย่างมีเค้าโครงความจริง ผสมกับจินตนาการหรือคติความเชื่อของท้องถิ่น กลุ่มที่ 6 องค์ความรู้ วรรณคดี และประสาธัมพันธ์ข่าวสารปัจจุบัน เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องใกล้ตัว โรคระบาด โรคติดต่อ เพื่อให้ผู้ฟังทันโลกทันเหตุการณ์ได้งายขึ้น กลุ่มที่ 7 วันสำคัญ มีเนื้อหาเกี่ยวกับวันสำคัญในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่ใช่วันสำคัญทางศาสนา แต่เป็นเหตุการณ์หรือวันพิเศษที่มีความหมายในระดับบุคคล ชุมชน หรือสังคม โดยเนื้อหาจะถูกแต่งเป็นกลอนเพื่อ ระลึกถึง ให้เกียรติ หรือร่วมแสดงความยินดี ในโอกาสเหล่านั้น กลุ่มที่ 8 การท่องเที่ยว เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันเป็นที่นิยมและให้ความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวในระดับจังหวัด ของดี ของฝาก ภูมิปัญญาที่โดดเด่น กลุ่มที่ 9 เบ็ดเตล็ดทั่ว ๆ ไป มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต เช่น เพลงบอกอาเซียน เพลงบอก 100 ปีโรงเรียน เพลงบอกเปิดโรงเรียนสูงอายุ (ปรีชา สุขจันทร์, 2566)

1.6 กลุ่มศิลปินเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพหนัง ศิลปินเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพหนังจนได้รับสมญานามว่าเมืองเพลงบอก ซึ่งมีชาวเพลงบอกเป็นจำนวนมากแล้วยังมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมชมชอบว่ามีฝีปากคมคายเป็นที่ดีเยี่ยมส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพหนัง จากการการสัมภาษณ์ศิลปินเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพหนัง มี 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) ชาวเพลงบอกรุ่นปราชญ์ ทำหน้าที่เป็นแม่เพลงแบบมรดก มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพลงบอกในฐานะศิลปินแห่งชาติ หรือมีผลงานเพียงพอสำหรับรวบรวมส่งศิลปินแห่งชาติ ผ่านการประชันเพลงบอกจนกลายเป็นนักเพลงบอกที่ได้รับการยอมรับในสังคม มีลูกศิษย์จำนวนหนึ่งที่สามารถตั้งคณะเพลงบอกมีอาชีพได้ และมีการถ่ายทอดทักษะและองค์ความรู้สู่เยาวชนอย่างไม่มีแบบแผน จากผลการศึกษาชาวเพลงบอกรุ่นปราชญ์ในลุ่มน้ำปากพหนัง มีจำนวน 4 คน 2) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่เป็นแม่เพลงรูปแบบแม่เพลงมีครู มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพลงบอกแต่ไม่สามารถแสดงเพลงบอกแบบมรดกได้ เนื้อหาที่ใช้แสดงเพลงบอกจึงมาจากชาวเพลงบอกรุ่นปราชญ์เป็นผู้แต่งบทกลอนให้เพื่อใช้สำหรับการแสดงเพลงบอก การประชันเพลงบอก การประกวดเพลงบอก มีรางวัลเป็นผลงานบ่งบอกถึงความเชี่ยวชาญด้านเพลงบอกในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ เป็นต้น และมีคณะเพลงบอกอาชีพเป็นของตนเองสามารถสร้างรายได้จากเพลงบอกได้ มีการถ่ายทอดทักษะและองค์ความรู้สู่เยาวชนอย่างไม่มีแบบแผน จากผลการศึกษาชาวเพลงบอกรุ่นผู้เชี่ยวชาญในลุ่มน้ำปากพหนัง มีจำนวน 4 คน 3) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้รู้

เป็นคุณครูสังกัดโรงเรียนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีองค์ความรู้ด้านเพลงบอกทำหน้าที่เป็นผู้รวมกลุ่มนักเรียน เยาวชนที่มีความสนใจเพลงบอกและจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดเพลงบอกอย่างมีแบบแผน สามารถแต่งบทกลอนเพลงบอกเพื่อนำไปสู่เวทีการแสดงและการแข่งขัน ไม่มีคณะเพลงบอกเป็นของตนเอง แต่ได้รับการยอมรับในฐานะครูผู้สอนกลุ่มเพลงบอกเยาวชนในสถานศึกษา จากผลการศึกษาชาวเพลงบอกรุ่นผู้รู้ ในลุ่มน้ำปากพนัง มีจำนวน 6 คน และ 4) ชาวเพลงบอกรุ่นเยาวชน เป็นนักเรียนที่อยู่ในคณะเพลงบอกทำหน้าที่เป็นแม่เพลงรูปแบบแม่เพลงมีครู สังกัดโรงเรียนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อายุระหว่าง 14 - 18 ปี มีองค์ความรู้และประสบการณ์ในการฝึกซ้อมฝึกอบรม และเข้าร่วมกิจกรรมเพลงบอก ได้รับการยอมรับในฐานะตัวแทนนักศึกษาในโรงเรียนพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จากผลการศึกษาชาวเพลงบอกรุ่นเยาวชน ในลุ่มน้ำปากพนัง มีจำนวน 18 คน

2. แผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการจัดระบบและบันทึกข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ประกอบด้วย อำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอเชียรใหญ่ สู่การสร้างแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกลุ่มน้ำปากพนังที่เชื่อมโยงเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ การแสดง และการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การระบุแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของลุ่มน้ำปากพนัง เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้เห็นภาพรวมของการกระจายตัวของวัฒนธรรมชาวเพลงบอกในแง่ของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์การกำเนิดและสืบทอดบรรพบุรุษชาว ตำแหน่งที่ตั้งชาวเพลงบอก พื้นที่การเรียนรู้ พื้นที่วัฒนธรรม และเครือข่ายสนับสนุน ธนวิษณุ ศิริพงศ์ ประพันธ์ ได้สรุปหลักเกณฑ์ในการในการกำหนด ดังนี้ 1) คุณค่าทางวัฒนธรรม ชาวเพลงบอก คือ ผู้ที่เป็นศิลปินในการแสดงเพลงบอก ซึ่งอาจเป็น “แม่เพลง” หรือ “พ่อเพลง” ซึ่งร่วมขับร้องและสนับสนุนการแสดงเพลงบอกในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง สามารถพัฒนา อนุรักษ์ พื้นฟู ถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น 2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีเรื่องเล่าต่อกันมาว่าเป็นดินแดนที่อุดมด้วยศิลปินเพลงบอก สะท้อนถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ แหล่งกำเนิด ที่มา รากเหง้า เชื้อสาย เพลงบอก รวมทั้งบุคคลสำคัญทางด้านเพลงบอกเสมือนครูภูมิปัญญา โดยมีการสร้างอนุสรณ์สถาน เพื่อยกย่อง เชิดชู และระลึกถึงบรรพบุรุษเพลงบอก 3) คุณค่าทางเศรษฐกิจ เพลงบอกเป็นเครื่องมือในการ สร้างงาน สร้างรายได้ และส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น ชาวเพลงจึงกลายเป็นฟันเฟืองในการขับเคลื่อนมรดกวัฒนธรรมบนพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 4) คุณค่าการสืบสานและเผยแพร่มรดกวัฒนธรรม ชาวเพลงบอกจึงมีการส่งเสริมถ่ายทอด ส่งต่อ ฝึกฝนจากรุ่นสู่รุ่น โดยการพื้นที่ทางวัฒนธรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ การเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และการรำลึกถึงบรรพบุรุษเพลงบอก (ธนวิษณุ ศิริพงศ์ประพันธ์, 2566)

2.2 การรวบรวมข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของลุ่มน้ำปากพนัง จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย พบว่า วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวนทั้งสิ้น 46 รายการ จำแนกเป็นอนุสรณ์สถานทางวัฒนธรรม จำนวน 1 รายการ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวเพลงบอกลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 32 รายการ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม จำนวน 13 รายการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช

อนุสรณ์สถานทางวัฒนธรรม	ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (ชาวเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพ่อง)	พื้นที่ทางวัฒนธรรม
1. ศาลาที่ระลึกเพลงบอกปานบอด	1. นายสมใจ ศรีอุทอง	1. ตลาดย่านยุคปากพ่อง
2. เขาพังไกร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	2. นายปรีชา สุขจันทร์	2. ถนนคนเดินวิถีเมืองนัง
	3. นายเทียน ศรีดำ	3. ตลาดน้ำหัวไทร
	4. นายเลี่ยน	4. ตลาดน้ำเชียรใหญ่
	5. นายอภิสิทธิ์ ศรีอุทอง	5. โรงเรียนหัวไทรบำรุงราษฎร์
	6. นายคฑาทู อินทร์จันทร์	6. โรงเรียนหัวไทร(เรือนประชาบาล)
	7. นายปฐมพงศ์ คงปาน	7. โรงเรียนวัดท้ายโนด
	8. นายเอก ดำแจ่ม	8. โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ
	9. นายธนวิทย์ ศิริพงศ์ประพันธ์	ศรีนครินทร์ นครศรีธรรมราช
	10. นางนพวง วงศ์ศรีแก้ว	9. โรงเรียนวัดสระไคร
	11. นางสาวธนันท์ ลาภอนันต์ตระกูล	10. โรงเรียนบ้านปากเชียร
	12. อมรรัตน์ บุญแก้ววรรณ	11. โรงเรียนปากพ่อง
	13. นางมณฑา พลายด้วง	12. โรงเรียนบ้านเกาะนางโดย
	14. นางสาวอนงค์นาฏ บุญแก้ววรรณ	13. ที่ว่าการอำเภอเฉลิมพระเกียรติ
	15. นางสาวสุภาวดี ขำเกิด	
	16. นายพรพิพัฒน์ ช่อเชิดชูวงศ์	
	17. อนันตดา คุระวรรณ	
	18. นายณัฐนันท์ ขำเกิด	
	19. อนุชา เพชรสง	
	20. สรศักดิ์ ชูสงคราม	
	21. ตินภพ คงแก้ว	
	22. นรินทร์ธร ชุมทอง	
	23. ชาลิสา อุ่นนอก	
	24. เด็กชายเรวัต ปรหมทองแก้ว	
	25. จารุกร จอมรัตน์	
	26. เฉลิมชัย รัตนภูมิ	
	27. ธรรมรัตน์ นาคเพ็ง	
	28. มะลิษา ปะโพทะสง	
	29. กนกวรรณ พลไชย	
	30. ณัฐชัย ไสผุด	
	31. ณัฐพล วัฒนศรี	
	32. รสริน แซ่เอี้ย	

2.3 การยืนยันข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย ข้อมูลเชิงอธิบายแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพั่น และข้อมูลพิกัดที่ตั้ง โดยมีการส่งข้อมูลให้กับศิลปินเพลงบอก ภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งผลการยืนยันข้อมูล พบว่ามีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ

2.4 การนำข้อมูลเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลแผนที่ทางวัฒนธรรม เป็นการนำข้อมูลเชิงอธิบาย ประกอบด้วยรหัสข้อมูล ประเภทวัฒนธรรม หมวดหมู่วัฒนธรรม วันเดือนปีที่เก็บข้อมูล ชื่อภาษาไทย ชื่อภาษาอังกฤษ รูปประวัติโดยสังเขป จุดแข็งของวัฒนธรรม จุดอ่อนของวัฒนธรรม โอกาสของวัฒนธรรม ภัยคุกคามวัฒนธรรม หน่วยงาน ผู้ที่เกี่ยวข้อง ประเมินความเสี่ยง เหตุผลว่าทำไมอยู่ในระดับความเสี่ยง คุณค่าด้านการวิจัย พัฒนาต่อยอด ผู้ให้ข้อมูล ช่องทางติดต่อผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลพิกัดที่ตั้ง ประกอบด้วย ที่ตั้งพิกัด gps Latitude พิกัด gps Longitud ของอนุสรณ์สถาน ชาวเพลงบอก และพื้นที่ทางวัฒนธรรม

2.5 การแสดงแผนที่มรดกวัฒนธรรมเพลงบอก เป็นการนำข้อมูลที่ผ่านมาการแก้ไข ยืนยันข้อมูล และนำข้อมูลเข้าสู่ระบบแผนที่ทางวัฒนธรรมเรียบร้อยแล้ว คือ อนุสรณ์สถานทางวัฒนธรรม จำนวน 1 รายการ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านชาวเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพั่น จำนวน 32 รายการ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม จำนวน 13 รายการ รวม 46 รายการ มาสร้าง Infographic เพื่อให้เห็นภาพรวมของแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพั่น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า มีมรดกวัฒนธรรมเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราชที่เข้มแข็ง ทั้งด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง พื้นที่ทางวัฒนธรรม และอนุสรณ์สถานทางวัฒนธรรม โดยจำแนกสัญลักษณ์และคำอธิบาย ดังนี้ 1) รูปอนุสรณ์ แสดงอนุสรณ์ชาวเพลงบอก จำนวน 1 จุด 2) รูปดาว แสดงพื้นที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอก จำนวน 13 จุด 3) รูปจุดเข้คอิน แสดงพื้นที่อำเภอกลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 4 จุด และ 4) รูปคน แสดงชาวเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 32 จุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพนังในอดีตเริ่มเกิดขึ้นที่เมืองนครศรีธรรมราช เนื่องจากชาวเพลงบอกรุ่นเก่านั้นเป็นชาวเมืองนครศรีธรรมราชแทบทั้งสิ้น เช่น ท่านสงปราชญ์ เจ้าอาวาสวัดเสมาชัย นายช่วยบ้านอยู่ข้างวัดเสมาชัย นายพานรัก จากภูมิลำเนาชาวเพลงบอกรุ่นเก๋าดังกล่าวนี้นี้เชื่อว่าเพลงบอกน่าจะเริ่มขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชก่อน แล้วแพร่กระจายออกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่กลุ่มน้ำปากพนังแต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด สอดคล้องกับงานของ ชวน เพชรแก้ว ได้สรุปความเป็นมาของเพลงบอกว่าการเล่นเพลงบอกจะมีขึ้นที่ใดและเมื่อไหร่ยังไม่สรุปไม่ได้ แต่พอจะได้ข้อคิดและเชื่อได้ว่าการเล่นชนิดนี้เล่นกันแพร่หลายที่เมืองนครศรีธรรมราชมานาน โดยมีหลักฐานที่ช่วยยืนยันดังกล่าว คือ นักแต่งเพลงบอกที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น นายเรือง บ้านนาใน ขุนประดิษฐ์ ปรีชาควาย นายพานรักษ์ เป็นต้น (ชวน เพชรแก้ว, 2523)

เพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง มี 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) ชาวเพลงบอกรุ่นปราชญ์ ทำหน้าที่เป็นแม่เพลงแบบมุดโต มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพลงบอกในฐานะศิลปินแห่งชาติ ผ่านการประชันเพลงบอกจนกลายเป็นนักเพลงบอกที่ได้รับการยอมรับในสังคม 2) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่เป็นแม่เพลงรูปแบบแม่เพลงมีครู มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพลงบอกแต่ไม่สามารถแสดงเพลงบอกแบบมุดโตได้ 3) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้รู้ เป็นคุณครูสังกัดโรงเรียนในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพนังมีองค์ความรู้ด้านเพลงบอกทำหน้าที่เป็นผู้รวมกลุ่มนักเรียน เยาวชน ที่มีความสนใจเพลงบอกและจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดเพลงบอกอย่างมีแบบแผน 4) ชาวเพลงบอกรุ่นเยาวชน เป็นนักเรียนที่อยู่ในคณะเพลงบอกทำหน้าที่เป็นแม่เพลงรูปแบบแม่เพลงมีครู สังกัดโรงเรียนในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพนัง อายุระหว่าง 14 - 18 ปี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัษฐฐ นุราช จัดแบ่งกลุ่มศิลปินเพลงบอกเมืองนครศรีธรรมราชได้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้ 1) ศิลปินเพลงบอกที่เริ่มเข้าสู่วงการเพลงบอกก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ ก่อนปี พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2475 2) ศิลปินเพลงบอกที่เริ่มเข้าสู่วงการเพลงบอก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2488 3) ศิลปินเพลงบอกที่เริ่มเข้าสู่วงการเพลงบอก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 - 2500 4) ศิลปินเพลงบอกที่เริ่มเข้าสู่วงการเพลงบอก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 - 2530 และ 5) ศิลปินเพลงบอกที่เริ่มเข้าสู่วงการเพลงบอก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 - 2560 (ญัษฐฐ นุราช, 2560)

แผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการจัดระบบและบันทึกข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) ในพื้นที่กลุ่มน้ำปากพนัง ประกอบด้วย อำเภอปากพนัง อำเภอหัวไทร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอเชียรใหญ่ สู่การสร้างแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนังที่เชื่อมโยงเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ การแสดง แล

ะการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น กล่าวถึง แผนพัฒนาวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ศึกษาและแสดงเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนในมิติที่ หลากหลายทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยข้อมูลของวัฒนธรรมนั้น จะถูกจัดเก็บอย่างเป็นระบบพร้อมพิกัดทางภูมิศาสตร์ของข้อมูลนั้น และช่วยให้ชุมชนเข้าใจตระหนักถึงคุณค่าทาง วัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมของตน เป็นการ ฟื้นฟูและส่งต่อข้อมูลทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า มรดกวัฒนธรรมเพลงบอกในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง ประกอบด้วย 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอปากพนังอำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เริ่มขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชก่อน แล้วแพร่กระจายออกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังแต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด ในปัจจุบันชาวเพลงบอกจัดแบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) ชาวเพลงบอกรุ่นปราชญ์ ทำหน้าที่เป็นแม่เพลงแบบมุดโต มีความรู้ความเชี่ยวชาญเพลงบอกในฐานะศิลปินแห่งชาติ ผ่านการประชันเพลงบอกจนกลายเป็่นักเพลงบอก ที่ได้รับการยอมรับในสังคม 2) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่เป็นแม่เพลงรูปแบบแม่เพลงมีครู มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเพลงบอกแต่ไม่สามารถแสดงเพลงบอกแบบมุดโตได้ 3) ชาวเพลงบอกรุ่นผู้รู้ เป็นคุณครูสังกัด โรงเรียนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีองค์ความรู้ด้านเพลงบอกทำหน้าที่เป็นผู้รวมกลุ่มนักเรียน เยาวชน ที่มีความสนใจ เพลงบอกและจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดเพลงบอกอย่างมีแบบแผน และ 4) ชาวเพลงบอกรุ่นเยาวชน เป็นนักเรียนที่อยู่ในคณะเพลงบอกทำหน้าที่เป็นแม่เพลงรูปแบบแม่เพลงมีครู สังกัดโรงเรียนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อายุระหว่าง 14 - 18 ปี สู่การสร้างแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกลุ่มน้ำปากพนังที่เชื่อมโยงเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ การแสดง และการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีการระบุระบุแผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของลุ่มน้ำ ปากพนังตามหลักเกณฑ์คุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าการสืบสาน และเผยแพร่มรดกวัฒนธรรม สามารถรวบรวมข้อมูล ยืนยันข้อมูล และการนำข้อมูลเข้าระบบฐานข้อมูลแผนที่ทาง วัฒนธรรม จำนวนทั้งสิ้น 46 รายการ จำแนกเป็นอนุสรณ์สถานทางวัฒนธรรม จำนวน 1 รายการ ศิลปะการแสดง พื้นบ้านชาวเพลงบอกลุ่มน้ำปากพนัง จำนวน 32 รายการ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม จำนวน 13 รายการ จึงมีข้อ เสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรนำข้อมูลแผนที่แผนที่วัฒนธรรมชาวเพลงบอกของลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปเผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดรับทราบ อาทิ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม อำเภอแถบลุ่มน้ำปากพนังเป็นต้น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการทุนวัฒนธรรมอื่น ๆ ในพื้นที่ รวมถึงหาแนวทาง ในการขยายผลการดำเนินงานจัดทำแผนที่วัฒนธรรม และข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมไปยังอำเภออื่น ๆ ในจังหวัด นครศรีธรรมราช และ 2) สถาบันการศึกษาควรนำเรื่องวิถีวัฒนธรรมชาวเพลงบอกสู่การสร้างแผนที่มรดกวัฒนธรรม เข้ามาเป็น ส่วนหนึ่งของหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และพัฒนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กิตติมา ทวนน้อย. (2565). การศึกษาเพลงพื้นบ้านภาคใต้: เพลงบอกคณะสมใจ ศรีอุทอง ตำบลคลองน้อย อำเภอ ปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารนาครบุตริปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช , 14(2), 128-137.

- จิรวรรณ พรหมทอง และคณะ. (2564). วรรณกรรมเพลงบอกกลุ่มน้ำปากพนัง: ภาพลักษณ์ชุมชนในช่วงปี พ.ศ. 2500 - 2560. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 13(1), 62-79.
- ชวน เพชรแก้ว. (2523). เพลงบอก นักเล่นเพลงบอกรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช. (พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขและปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- ณัฐวุธ นุราช. (2560). การศึกษาเพลงบอกทรงเครื่องแห่งเมืองนคร สมใจ ศรีอุทอง. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธนวิษญ์ ศิริพงศ์ประพันธ์. (3 ส.ค. 2566). หลักเกณฑ์การระบุแผนที่มรดกวัฒนธรรมเพลงบอกในกลุ่มน้ำปากพนัง. (ขวัญตา หนูปล้อง, ผู้สัมภาษณ์)
- นพยง วงศ์ศรีแก้ว. (25 เม.ย. 2566). รูปแบบเพลงบอกในกลุ่มน้ำปากพนัง. (ขวัญตา หนูปล้อง, ผู้สัมภาษณ์)
- ปรีชา สุขจันทร์. (10 มิ.ย. 2566). เนื้อหาเพลงบอกในกลุ่มน้ำปากพนัง. (ขวัญตา หนูปล้อง, ผู้สัมภาษณ์)
- เลขา ศรีใส. (25 เม.ย. 2566). เครื่องดนตรีเพลงบอกในกลุ่มน้ำปากพนัง. (ขวัญตา หนูปล้อง, ผู้สัมภาษณ์)
- วัชร หนูพันธ์. (2548). คุณค่าของเพลงบอกในจังหวัดนครศรีธรรมราช. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมใจ ศรีอุทอง. (20 เม.ย. 2566). ประวัติความเป็นมาเพลงบอกของกลุ่มน้ำปากพนัง. (ขวัญตา หนูปล้อง, ผู้สัมภาษณ์)